

Μέση Ανατολή

Η γεωγραφική περιοχή που σε αυτό το άρθρο ονομάζουμε με δυο λόγια *Μέση Ανατολή* είναι ουσιαστικά μια τεράστια έκταση που καταλαμβάνει περιοχές δύο διαφορετικών ηπείρων: της Αφρικής και της Ασίας.

Πατώντας πάνω στο χάρτη, μπορείτε να τον δείτε σε μεγέθυνση και να τον χρησιμοποιήσετε καθώς διαβάζετε αυτό το κείμενο, ώστε να έχετε συνεχώς μια οπτική αντίληψη των περιοχών των οποίων η μουσική περιγράφεται.

Μέση Ανατολή. (The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , The Middle East, vol. 6, p. 4.)

Εισαγωγή

Ανάμεσα στις περιοχές που αποτελούν τη Μέση Ανατολή έχουν αναπτυχθεί από αρχαιότατων χρόνων δεσμοί γεωγραφικοί, ιστορικοί, θρησκευτικοί και μουσικοί, παράλληλα όμως υπάρχουν και διακριτές διαφορές, προερχόμενες από κοινωνικο-πολιτικές διαμάχες και γεωγραφικές διχοτομήσεις.

Όσον αφορά στη μουσική παράδοση, ο βασικός ιστός που συνδέει όλες αυτές τις περιοχές είναι οι ομοιότητες στα θεωρητικά τους συστήματα. Η μουσική της Μέσης Ανατολής πηγάζει από πέντε διαφορετικά, αλλά μεταξύ τους ιστορικά συνδεδεμένα μουσικά συστήματα: το Αραβικό, το Περσικό, το Τουρκικό και αυτό της Βόρειας (maghribi) και της Νότιας Αφρικής.

Μιλώντας για τη μουσική διαμόρφωση της Μέσης Ανατολής, δεν θα πρέπει να υποτιμήσουμε και την επιρροή που δέχθηκαν ορισμένες περιοχές της που βρίσκονται στα σύνορα με τις γύρω ηπείρους: την Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία.

Παραδοσιακή απεικόνιση μουσικών του Ιράν
(During, Jean. The art of Persian Music. Mage Publishers, Washington D.C., 1991, p. 64.)

Θρησκεία

Στη Μέση Ανατολή κυριαρχούν τρεις βασικές θρησκείες (χωρίς να αποκλείονται και πολλές αιρέσεις και τοπικές εξαιρέσεις): ο Χριστιανισμός (της Ανατολικής εκκλησίας), ο Ισλαμισμός και ο Ιουδαϊσμός. Είναι σαφές ότι το θρησκευτικό δόγμα παίζει έναν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της μουσικής παράδοσης των διαφόρων περιοχών, με την έννοια ότι αυτό καθορίζει ποιες μουσικές είναι επιτρεπτές και σε ποια περίπτωση, και με ποιους τρόπους πρέπει να εκτελούνται.

Χριστιανική Λειτουργία στη
Βαγδάτη
(The Garland Encyclopedia of World
Music,
New York, Garland Pub., 1998- ,
The Middle East, vol. 6, p. 225.)

Απαγγελία του
κορανίου
(The Garland
Encyclopedia of World
Music,
New York, Garland
Pub., 1998- ,
The Middle East, vol. 6,
p. 160.)

Λειτουργία σε Ισραηλινή Συναγωγή
(The Garland Encyclopedia of World
Music,
New York, Garland Pub., 1998- ,
The Middle East, vol. 6, p. 201.)

Η θρησκεία του **Ισλάμ**, έχει επηρεάσει με καταλυτικό τρόπο τη μουσική, τα τραγούδια και το χορό αυτών των κοινωνιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της μουσουλμανική μουσικής είναι η απαγγελία του κορανίου, που όπως φαίνεται και στο παράδειγμα , γίνεται μουσικά και βασίζεται σε αυστηρούς θεωρητικούς κανόνες.

Στην **χριστιανική** θρησκεία της Ανατολικής εκκλησίας, και με βάση το μουσικό παράδειγμα , παρατηρούμε ορισμένες διαφορές σε σχέση με την Ορθόδοξη εκκλησία που γνωρίζουμε στην Ελλάδα, εντούτοις σε γενικές γραμμές μπορούμε να φανταστούμε τον κυρίαρχο ρόλο της μουσικής, μέσα από τις εκκλησιαστικές ψαλμωδίες.

Η μουσική των **Ευραίων** (τόσο η καθαρά θρησκευτική όσο και η κοσμική), και ιδιαίτερα εκείνη των κοινωνιών της σεφαρδίτικης διασποράς στη Μεσόγειο, όπως αυτές της Υεμένης και του Ιράκ, καταλαμβάνει έναν σημαντικό ρόλο στη μουσική της Μέσης Ανατολής. Ακούμε εδώ τον ιδιαίτερο ήχο μιας λειτουργίας σε Συναγωγή .

Μουσικά Όργανα

Έγχορδα

Τα πιο γνωστά έγχορδο όργανο της Μέσης Ανατολής είναι το **ούτι** (ud), το οποίο έχει παρεισφρήσει και στην ελληνική παραδοσιακή μουσική, λόγω της γειτνίασής της χώρας μας με την Τουρκία. Άλλα έγχορδα όργανα είναι το **κανονάκι** (qanun), το **kemamja** (που μοιάζει με τον ποντιακό κεμεντζέ) και το **σάζι** (saz).

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε το ούτι μαζί με το κρουστά μιτζχάρ, να συνοδεύει γυναικείες φωνές κατά τη διάρκεια ενός γάμου.

Σάζι (saz)
(από την

ιστοσελίδα www.worldwindsinstruments.com)

Ούτι (ud)
(από την

ιστοσελίδα www.turkmusikisi.com)

Κρουστά

Τα πιο σημαντικά κρουστά όργανα της Μέσης Ανατολής είναι το **νταρφ** (darff) που μοιάζει με το δικό μας ντέφι, το **τάμπλα** (tabla) που μοιάζει με το τουμπερλέκι και το **μιτζχάρ** (mizhar).

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε το μιτζχάρ μαζί με το ούτι, να συνοδεύει γυναικείες φωνές κατά τη διάρκεια ενός γάμου.

Ντάφ (daff)

Τάμπλα (tabla)

Μιτζχάρ (mizhar)

(οι φωτογραφίες για όλα τα κρουστά από την ιστοσελίδα <http://www.bauchtanzinfo.de/>)

Πνευστά

Το πιο χαρακτηριστικό πνευστό της περιοχής αυτής είναι το νέι (nay). Στα μουσικό παράδειγμα το ακούμε σε ένα αυτοσχεδιαστικό κομμάτι.

Άλλα γνωστά πνευστά είναι το ζόκρα (zokra) που μοιάζει με τον δικό μας ζουρνά, και η κούρμπα (qurba) που μοιάζει με την γκάιντα.

Νέι (nay)
(από την ιστοσελίδα
[http://www.turath.org/
ProfilesMenu.htm](http://www.turath.org/ProfilesMenu.htm))

Ζόκρα (zokra)
(από την ιστοσελίδα
<http://www.virtualmuseum.ca>)

Κούρμπα (qurba)
(από την ιστοσελίδα
[http://adigital.pntic.mec.es/
lcra.de.felechares.de.la.valderia](http://adigital.pntic.mec.es/lcra.de.felechares.de.la.valderia))

Ακολουθούν εικόνες και χαρακτηριστικά μουσικά παραδείγματα που δίνουν το στίγμα της ιδιαίτερης μουσικής παράδοσης της κάθε περιοχής της Μέσης Ανατολής.

Βόρεια Αφρική

Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία, Λιβύη

(Η περιοχή αυτή στα αραβικά ονομάζεται maghrib, που σημαίνει "εκεί όπου δύει ο ήλιος").

Η Βόρεια Αφρική θεωρείται εδώ και χρόνια ως ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία, όσον αφορά στην πολιτιστική δημιουργία. Οι τέσσερις χώρες που την αποτελούν μοιράζονται μια μουσική παράδοση που με μία λέξη λέγεται **ανδαλουσιανή**, και όπως είναι φυσικό έχει τις καταβολές της στην παράδοση της ισλαμικής Ισπανίας.

Το μουσικό παράδειγμα προέρχεται από το Μαρόκο, και συγκεκριμένα από τα χωριά της οροσειράς 'Ατλας. Έχει ηχογραφηθεί σε έναν γάμο, όπου, κατά την είσοδο του γαμπρού στο σπίτι της νύφης, οι γυναίκες τραγουδάνε αντιφωνικά τραγούδια.

Υπαίθρια μουσική και χορός από το
Μαρόκο
(Maroc-Moyen Atlas: Musique sacree
et profane, Ocora, Paris, p1989)

Ανατολική Αραβία

Αίγυπτος, Ιορδανία, Σαουδική Αραβία, Λίβανος, Ιράκ, Συρία

(Η περιοχή αυτή στα αραβικά ονμάζεται **mashriq**, που, σε αντίθεση με τη Βόρεια Αφρική, σημαίνει "εκεί όπου ανατέλλει ο ήλιος").

Η Ανατολική Αραβία, λόγω των κοσμοπολίτικων πόλεων της (Κάιρο, Βηρυτός, Ιερουσαλήμ), των ιστορικών ιδρυμάτων της (όπως το Πανεπιστήμιο Azhar με 1000 χρόνια ιστορίας) και της δραματικής ανάπτυξης των μέσων μαζικής ενημέρωσης κατά τον 20ό αιώνα, δικαίως θεωρείται πολιτιστικά η «καρδιά του Αραβικού κόσμου». Τόσο η μουσική παράδοση, όσο και η μουσική παραγωγή είναι ιδιαίτερα αυξημένες σε αυτήν την περιοχή, ενώ το μουσικό ιδίωμα της έχει επηρεαστεί τόσο από την Ευρώπη όσο και από την Τουρκία και την Αραβία.

Στο μουσικό παράδειγμα από τη Σαουδική Αραβία έχουμε την ευκαιρία να ακούσουμε τα αντιφωνικά τραγούδια γυναικών κατά τη διάρκεια ενός γάμου, με τη συνοδεία εγχόρδων και κρουστών παραδοσιακών οργάνων.

Μουσικοί στην έρημο της Αιγύπτου (Musikgeschichte in Bildern, Nordafrika, Bd. 1.8, p. 53)

Αραβική Χερσόνησος

Κουβέιτ, Αραβικά Εμιράτα, Υεμένη, Ομάν

Στην περιοχή αυτή η μελοποίηση γνωστών ποιητικών κειμένων, έχει αποτελέσει τη βάση της μουσικής δημιουργίας, αφού η επιρροή που ασκούν τόσο οι λέξεις όσο και οι καλές φωνές θεωρούνται ως οι υψηλότερες αισθητικές αξίες.

Τα σημαντικότερα μουσικά είδη που αναπτύχθηκαν στην Αραβική χερσόνησο είναι τα αντιφωνικά τραγούδια και διάφορες φόρμες τραγουδιών και χορών που συνοδεύουν την εργασία, με κυριότερη αυτή της αλιείας μαργαριταριών στην ανατολική ακτή της χερσονήσου.

Στο μουσικό παράδειγμα από την Υεμένη ακούμε ένα παράδειγμα φωνητικής μουσικής, όπου ο ερμηνευτής συνοδεύει το τραγούδι του με ένα αυτοσχέδιο, αλλά ευρέως διαδεδομένο κρουστό μουσικό όργανο, τον χάλκινο δίσκο.

Τραγουδιστής με κρουστό χάλκινο δίσκο (The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998-, The Middle East, vol. 6, p. 687.)

Αρμενία

Η Αρμενία είναι συγχρόνως η χώρα που βρίσκεται δίπλα στην Τουρκία, αλλά και η πολυεθνική κοινότητα με τη σημαντική παρουσία σε διάφορες χώρες (διασπορά). Μουσικά έχει δεχθεί επιρροές τόσο από την Ευρώπη όσο και από τη Μέση Ανατολή, ενώ το μουσικό της ιδίωμα γίνεται εύκολα διακριτό.

Ξεχωριστή θέση στο μουσικό κόσμο της Αρμενίας καταλαμβάνει η θρησκευτική της μουσική, η οποία βασίζεται σε ένα θεωρητικό σύστημα παρόμοιο με εκείνο της παραδοσιακής μουσικής.

Μουσικοί από την Αρμενία
(Kalaschan: Rural and traditional music from Armenia, Wergo, Germany, p1992)

Κουρδιστάν

Στη σύγχρονη ιστορία, οι Κούρδοι ουσιαστικά δεν έχουν τη δική τους πατρίδα, τη δική τους γη, αλλά ζουν σε μειονότητες στην Τουρκία, τη Συρία, τον Ιράκ και το Ιράκ, καθώς και σε κοινωνίες της διασποράς στην Ευρώπη και την Νότια Αμερική. Κατά συνέπεια, η μουσική παράδοση του λαού αυτού, παίζει τον διπλό ρόλο να ξεχωρίζει τους Κούρδους από τους πολίτες της χώρας που τους φιλοξενεί και συνάμα να τους ενώνει μεταξύ τους. Γι' αυτό και η μουσική αυτή είναι πολύ χαρακτηριστική.

Στο ηχητικό παράδειγμα ακούμε δύο ομάδες ανδρών που τραγουδούν αντιφωνικά για τα γυναικεία κάλλη, χωρίς της συνοδεία οργάνων (a capella).

Παραδοσιακή ορχήστρα του Κουρδιστάν
(Kurdistan: Zikr et chants soufis, Ocora, Paris, p1994)

Τουρκία

Η μουσική παράδοση της Τουρκίας μας είναι έμμεσα γνωστή, αφού, λόγω της γεινιάσής μας, οι μουσικές μας παραδόσεις έχουν δεχθεί αλληλεπιδράσεις. Σημαντικός σταθμός στη δημιουργία της σύγχρονης μουσικής παράδοσης της χώρας, υπήρξε η πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και η γένεση της Τουρκικής Δημοκρατίας.

Στο μουσικό παράδειγμα, μετά από μια εισαγωγή με φωνή και κρουστά, ακολουθεί ένα **ταξιμ** (solo αυτοσχεδιασμός) παιγμένο από το πνευστό νέι, πάνω σε ένα κλασικό τουρκικό **μακάμ** (λαϊκός δρόμος).

Περιστρεφόμενοι Δερβίσιδες
(The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998-, The Middle East, vol. 6, p. 754.)

Ιράν

Σε καμία άλλη χώρα η ποίηση δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία για τη μουσική δημιουργία όπως στο Ιράν. Τα ποιήματα των μεγάλων ποιητών του Ιράν μελοποιούνται και τραγουδιούνται με ή χωρίς τη συνοδεία οργάνων, συνοδεύοντας δημόσιες ή προσωπικές στιγμές των Περσών.

Χαρακτηριστικό της μουσικής εκτέλεσης στο Ιράν είναι ότι οι μουσικοί πρέπει συνεχώς να μετακινούνται όταν εκτελούν κάποιο όργανο και, πολύ συχνά, το ίδιο κάνουν και οι ακροατές.

Στο μουσικό παράδειγμα ένας εκτελεστής του έγχορδου **σιτάρ** (setar) τραγουδάει στίχους του σπουδαίου ποιητή του 13ου αιώνα Jalaloddin Rumi.

Παραδοσιακά όργανα του Ιράν
(During, Jean. The art of Persian Music. Mage Publishers, Washington D.C, 1991, p. 93.)

Κεντρική Ασία

Αζερμπαϊτζάν, Τουρκμενιστάν, Ουζμπεκιστάν, Τατζικιστάν, Καζακιστάν, Γεωργία, Κιρτζιστάν

Πρόκειται για την περιοχή που έχει μείνει στην ιστορία με το όνομα «ο δρόμος του μεταξιού», καθώς, επί αιώνες, η Ευρώπη, η Αφρική και η Δυτική Ασία επικοινωνούσαν με την Κίνα περνώντας μέσα από την Κεντρική Ασία. Γι' αυτό το λόγο, παρατηρούμε ότι μέχρι και σήμερα τα μουσικά ήθη της περιοχής είναι εξευρωπαϊσμένα

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε ένα κλασικό ορχηστρικό χορευτικό τραγούδι από το Ουζμπεκιστάν, παιγμένο από παραδοσιακά έγχορδα όργανα.

Παραδοσιακή ορχήστρα του Ουζμπεκιστάν
(Ouzbekistan: Les grandes voix du Passe, Ocora, Paris, 1999)

Ισραήλ

Καθώς ο πληθυσμός του Ισραήλ συστάθηκε από κύματα μεταναστών από τις 5 ηπείρους, η μουσική του παράδοση αποτελεί ένα αμάλγαμα των στοιχείων (μουσικές ιδέες, όργανα κ.λ.π.) που επαγγελματίες και ερασιτέχνες μουσικοί έφεραν μαζί τους από τις πατρίδες τους. Αυτό εξηγεί την έντονη μουσική δραστηριότητα που χαρακτηρίζει την περιοχή και τα πολυστιλιστικά της στοιχεία.

Στο μουσικό παράδειγμα ακούμε ένα πασίγνωστο παλαιστινιακό τραγούδι που εκτελείται συνήθως σε γάμους. Τον τραγουδιστή συνοδεύουν το ούτι, το βιολί, το νταφ και το νέι.

Μουσικοί και τραγουδιστές από το Ισραήλ
(The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , The Middle East, vol. 6, p. 1018.)

Μαριάννα Αναστασίου
Αθήνα, 1 Μαρτίου 2004
manastasiou@megaron.gr

Όλα τα βιβλία και τα cd που ακολουθούν μπορείτε να τα βρείτε στη συλλογή της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας Λίλιαν Βουδούρη

Βιβλιογραφία

- ▣ The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , The Middle East, vol. 6
- ▣ New Grove Dictionary of Music and Musicians (2nd Edition, ed. by S. Sadie), vol. 15, "Middle East", London, Macmillan, 2001, p. 626-638.
- ▣ During, Jean. The art of Persian Music. Mage Publishers, Washington D.C, 1991.
- ▣ Musikgeschichte in Bildern, Nordafrika, Bd. 1.8

Τα μουσικά παραδείγματα του άρθρου

- ▣ Turkish Mevlevi taksim, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 2.
- ▣ Islamic vocal music, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 10.
- ▣ Jewish cantillation, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 11.

- ▣ Eastern Christian Chant, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 12.

- ▣ Berber women's wedding song from the Anti-Atlas, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 13.

- ▣ Palestinian folk song, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 16.

- ▣ Yemeni vocal music with copper-plate percussion, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 21.

- ▣ Saudi women's wedding song, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 22.

- ▣ Kurdish dance song, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 24.

- ▣ Persian classical music, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 28.

- ▣ Uzbek classical instrumental dance piece, The Garland Encyclopedia of World Music, New York, Garland Pub., 1998- , South Asia: The Indian Subcontinent, vol. 6, cd, track 31.